

De kracht des geloofs, der liefde en des gebeds, of de geschiedenis van August Hermann Franke.

<https://hdl.handle.net/1874/352294>

1 2

DE KRACHT DES GELOOFS, DER
LIEFDE EN DES GEBEDS,

OF DE

GESCHIEDENIS VAN

AUGUST HERMANN FRANKE.

TE ROTTERDAM,

bij M. WIJT & ZONEN,

Drukkers van het Nederlandsche Zendinggenootschap.

1834.

No. XXXIV.

THE FIRST PART OF THE
HISTORY OF THE
CITY OF
LONDON
FROM THE
BEGINNING OF THE
TOWN TO THE
PRESENT TIME
BY
JOHN STOW

THE SECOND PART OF THE
HISTORY OF THE
CITY OF
LONDON
FROM THE
BEGINNING OF THE
TOWN TO THE
PRESENT TIME
BY
JOHN STOW

VOORBERIGT.

Gecommitteerden van het Nederlandsche Zendinggenootschap, tot het opstellen, verzamelen en uitgeven van kleine Stukjes, ter bevordering van Evangelische kennis en godzaligheid, ook bij mingeoefenden; — namelijk:

R. J. VAN DER MEULEN, B. VAN MARKEN,
J. CLARISSE, A. L. M. Phil. et Theol. Doct.
en Prof., A. DE VRIES, L. EGELING,
J. G. VORSTMAN, R. ADRIANI, *Predikanten te*
Amsterdam, Hoorn, Leyden en Rotterdam;

overeenkomstig hun ambt en hunne bediening, dat oogmerk gaarne willende bevorderen, en in uitzigt op des Heeren medewerkenden zegen, bieden het nevensgaande Stukje hunnen landgenooten aan; erkennende intusschen geene uitgave voor echt, dan welke door eenen hunner, of door de drukkers dezès, onderteekend is.

M. W. J. Stonen

Aan den Lezer.

Elk ziet uit het opschrift, wat de *inhoud* en wat het *oogmerk* van dit boekje is. Het is eene *geschiedenis*. Dit zal, vertrouwd ik, u die het in handen krijgt, uitlokken om het te lezen; want wie hoort en leest niet gaarne het verhaal van merkwaardige gebeurtenissen en levensberigten van voortreffelijke menschen? Het is eene ware geschiedenis, niet verdund of opgesierd, maar die door vele bewijzen gestaafd is, en waarvan de gezegende gevolgen op de plaats, waar dezen uitnemend godzaligen man geleefd heeft, nog heden kunnen gezien worden. Het is eene *belangrijke* geschiedenis, die waardig is algemeen bekend te zijn, omdat er zoo veel voor ons uit te leeren is. Er is wel een en ander in onze taal van deze geschiedenis in druk uitgegeven, (1) doch dat is niet bekend aan de meeste lezers van de kleine stukjes,

(1) In het nieuw Evangelisch Magazijn, 1° Deel 1° Stuk, en in de Berigten van het Nederlandsch Zending-Genootschap voor het Jaar 1812, No. 5 en 6, waaruit, alsmede uit een Hoogduitsch werkje: *Beschreibung des Hallischen Waisenhauses*, hetgeen hier van Franke en zijne Geschiedenis voorkomt, hoofdzakelijk is bijeengezamd.

die het zendeling-genootschap uitgeeft, en het is ook niet zoo aangewend en voorgedragen, als het mij toescheen, voor eenvoudige en gemoedelijke menschen noodig te zijn, om in hunnen kring voor zichzelve hiermede voordeel te doen. Ik wilde dat gebrek verhelpen, die behoefte vervullen, den edelen *Franke* en zijne geschiedenis onder onze nederlandsche christenen meer bekend doen worden, en langs dien weg, onder den Goddelijken zegen, eenig meerder nut stichten.

Het is bijzonder van de zijde zijnes geloofs en zijner liefde, dat ik u hem en zijne geschiedenis zal voordragen; want daarin was hij bijzonder groot, en heeft hij getuigenis bekomen, zoo zelfs, dat, indien de lijst der geloofshelden, van welke Hebr. XI gesproken wordt, in later tijd was vervolgd geworden, *Franke* buiten twijfel eene eerste plaats op dezelve zoude verdienen. Wij zien toch in dit voorbeeld, dat ook in latere dagen voor hem die geloof, alle dingen mogelijk zijn, de liefde alles overwint, en de Heer op het ootmoedig gebed, bij getrouwen arbeid, boven denken overvloedig doen wil.

De oorzaak, waarom men zoo weinig de kracht des geloofs en der liefde, en hetgeen hiervan het gevolg is, zoo weinig het bid-dend werken bij de christenen bespeurt, is niet, omdat God veranderd is, of zijne beloften niet meer vervuld worden; maar om-

dat men niet wandelt in de voetstappen van hen, die in het geloof zijn voorgegaan. Het is niet aan het onderscheid der tijden, maar der menschen te wijten. Nu, tot beschaming, opwekking en aanmoediging van de zwakken, tragen en verachterden in de kennis en genade des Heeren, is dit boekje geschreven, en daartoe aanbevolen aan den invloed van dien Geest, die al het goede, dat *Franke* had en deed, in hem werkte, en die ook magtig is hetzelfde in ons hart meer overvloedig te doen worden.

August Hermann Franke, geboren den 22sten Maart 1663, in de vrije Rijkstad *Lubeck*, werd opgeleid tot predikant, en openbaarde reeds vroeg eenen ongemeenen aanleg, schrandere vermogens, maar ook dat het beginsel der ware wijsheid, de vreeze Gods namelijk, in zijn hart woonde. In 1689 werd hij tot leeraar aan de Augustijner kerk te *Erfurt*, beroepen. Hij predikte aldaar met zulk eene eenvoudigheid, gemoedelijken ernst en kracht dat hij eenen verbazenden toeloop van alle kanten kreeg. Het was in die dagen in *Duitschland* over het geheel niet gunstig gesteld in de Protestandsche kerk; men hield zich op den Leerstoel met dorre en schoolsche twisten bezig, waaraan het volk niets had, en men bekommerde zich weinig over

de beoefening van een heilig en Godzalig leven. Het was dus geen wonder dat *Franke*, die het Evangelie niet als eene wetenschap voor het verstand alleen, maar vooral als eene zaak des geloofs en der beoefening, met godvruchtigen ernst zoo duidelijk als krachtig predikte, ieder tot zich trok, die honger en dorst had naar de waarheid, en eenig belang stelde in het zalig worden. Maar, gelijk het den Heere eenmaal gegaan was, zoo gebeurde het ook dezen zijnen discipel. Omdat de menigte der schare hem gaarne hoorde, werd de ijverzucht en de vijandschap van hen, die het licht niet konden verdragen, opgewekt. Men bragt het althans zoo ver, dat *Franke* den 18^{den} September 1691, bij besluit van den raad, van zijn ambt ontzet, en de stad uitgebannen wierd. Kinderen en burgers vielen den Stadhouder te voet, baden met tranen in de oogen om verzachting van dit vonnis; maar alles was vergeefs, sommige hunner werden zelfs in de gevangenis geworpen.

Dan, gelijk meermalen gebeurt, hetgeen menschen ten kwade dachten, werd door den Heer ten goede beschikt, Op den eigen dag, waarop hem werd aangezegd binnen twee dagen *Erfurt* te verlaten, ontving hij van den Keurvorst van *Brandenburg* de aanbieding, om zich in zijne Staten te begeven, en na drie maanden werd hij tot Hoog-

leeraar aan de toen opgericht wordende Akademie te *Halle*, en te gelijk tot predikant in de voorstad, *Glauchau*, aangesteld. Juist hier was de plaats, waar de Heer dit uitverkoren werktuig tot alle die groote dingen wilde gebruiken, welke voor duizenden, tot op dezen dag, ten onberekenbaren zegen gestrekt hebben. Mislukkingen, tegenstand zijn dikwijls juist de middelen in de hand van den alléén Wijzen, om zijne oogmerken met ons en door ons te bevorderen, ons daar te brengen, waar wij, naar den raad Gods, tot zijne eer, tot ons of anderer heil juist komen moesten en ons dat te doen worden, hetgeen wij zonder die verdrukking nooit zouden geworden zijn. Merkt dat op, lieve lezers! in uwe eigene en anderer levensgeschiedenis, en laat de ervaring hiervan uw geloof versterken.

In de voorstad, *Glauchau*, waar *Franke* predikant was, heerschte te dien tijde vele losbandigheid. Op dezelfde plek, waar thans het beroemde weeshuis, met alle de inrigtingen aan hetzelfde verbonden, als een werk van God, en gedenkzuil van *Franke's* geloof en liefde staat, bevonden zich toen eene menigte bier- en danshuizen, werwaarts de inwoners van *Halle* in menigte zich begaven, en waardoor, gelijk altijd, wanorde, luiheid, armoede en allerlei zedeloosheid moest toenemen. *Franke* zag dit met innige droefheid

zijnes harten, maar vond geen middel om het te keeren.

Opmerkelijk is het, dat, wanneer God groote dingen door een mensch wil daarstellen, het doorgaans, zoo niet altijd, uit kleine, zeer kleine, en, zoo wij het noemen, toevallige dingen voorspruit; en zij, die de werktuigen zijn, nimmer naar een te voren door hen zelve ontworpen plan te werk gaan, maar ongemerkt van stap tot stap, door de onzichtbaar leidende hand des Heeren gebragt worden tot zulke uitkomsten, waarvan zij zelve moeten getuigen: »Dit is van den Heere geschied, en is wonderlijk in onze oogen!» Zoo was het met de geschiedenis van *Josef*, *Mozes*, *David*, der grondvesting van het Christendom, der kerkhervorming, zoo was het ook met *Franke*.

Het was in de voorstad *Glauch*, waar *Franke* predikant was, de gewoonte, gelijk in geheel *Halle*, dat de armen wekelijks aan de huizen der meer gegoeden, op eenen vast bestemden dag, om eene aalmoes kwamen vragen. Dit geschiede ook bij *Franke*. Hem valt de gedachte in: dit is eene bekwame gelegenheid, om die onkundige en verwaarloosde menschen een woord van onderrigt en vermaning toe te spreken. In het begin van het Jaar 1694 maakte hij hiermede een aanvang. Op den dag, waarop hij gewoonlijk brood onder hen liet uitdeelen, en zij

wederom wachtende waren hunne wekelijk-
sche gave te ontvangen, liet hij ze allen in
huis komen, stelde de ouden aan de eene,
en de jongeren aan de andere zijde; vraagde
de kinderen uit den katechismus van *Luther*,
en hield dus met hen eene soort van kate-
chisatie, waarbij de ouderen slechts toehoor-
ders waren, sleet daarmede een kwartier
uurs, eindigde met een kort gebed, deelde
dan zijne gaven uit, en zeide, dat hij dit op
elken donderdag wilde herhalen. *Franke*
vond deze lieden schier in eene heidensche
onkunde verzonken; dit trof zijn gevoelig
hart diep; hij wilde hen gaarne helpen, maar
wist niet hoe dit te beginnen. Hij gaf den
kinderen geld om school te gaan, doch be-
vond, dat zij, ja, wel het schoolgeld weke-
lijks afhaalden, maar niet ter school gingen,
en even ruw bleven. Nog meer jammerde
hem den nood der huis-armen; maar door
zijne geringe inkomsten was hij niet in staat,
hen te helpen. Hij besloot eene armenbus
te koopen, die wekelijks bij eenige studen-
ten en andere personen te laten rondgaan,
en verzamelde op deze wijze elke week een
halven daalder. Doch, daar de meeste ge-
vers zelve niet rijk waren, viel hun dat op
den duur te moeilijk; de giften werden min-
der, en tot rijken durfde hij zich niet te wenden.
Hij moest dan van dit ontwerp afzien, be-
proefde echter het volgende jaar een ander

middel. Hij plaatste namelijk in zijn huis eene bus, bij de deur, met dit onderschrift: *Zoo iemand het goed dezer wereld heeft, en ziet zijnen broeder gebrek hebben, en sluit zijn hart voor hem toe, hoe blijft de liefde Gods in hem" (1)?* En nog daar onder: *"Een iegelijk doe, gelijk hij in zijn hart voornéemt; niet uit droefheid of nooddwang. Want God heeft een blijmoedigen gever lief" (2).* Al wie dan bij hem uit en in ging, zag deze bus, las deze woorden en kon doen, gelijk hij goedvond. Van tijd tot tijd werden er kleine giften bekomen. Na drie maanden stak eene weldadige vrouw, zonder te vermoeden waartoe zij aanleiding gaf, 4 daalders en 16 grossen in de bus. Toen Franke dit vond, riep hij vol vreugde uit: *Dat is een kapitaal! daar moet men wat goeds mede uitrigten. Ik wil eene armenschool beginnen.* Hij koopt dienzelfden dag voor 2 daalders boeken, bestelt eenen armen student om de arme kinderen dagelijks twee uren te onderrigten, waarvoor hij hem wekelijks 6 grossen beloofde, en hoopte: wanneer dat geld verbruikt is, zal God wel meer geven. Van de *zeven-en-twintig* boeken, die hij den kinderen had uitgedeeld, bragten zij er slechts vier terug, en de meesten bleven geheel weg. Franke werd hierdoor wel voorzigtiger, maar niet moedeloos. Hij kocht voor de nog overgeblevene 16 grossen

(1) 1 Joan. III: 17.

(2) 2 Kor. IX: 7. -

wederom nieuwe boeken, welke de kinderen bij het einde der school aldaar laten moesten.

Omtrent Paschen van het jaar 1695, ruimde hij een vertrek in zijn huis voor de school in, plaatste ook aldaar eene bus, met het onderschrift; » *Tot onderrigt voor de arme kinderen, en de daartoe noodige boeken;* » waarbij de spreuk van Salomo, Hoofdst. XIX: 17, gevoegd was: » *Die zich des armen ontfermt, leent den Heere, en Hij zal hem zijne weldaad vergelden;* » in welke deelnemende vrienden dikwijls iets gaven, zoodat zijne armenschool kon voortgaan. Om de kinderen des te gewilliger te doen school gaan, werden hun twee of driemaal des weeks aalmoezen gegeven. Van zekere plaats linnen ontvangen hebbende, liet hij hun daarvan hemden bezorgen. *Nooit, zegt hij, poogde ik geld op te leggen, maar hetgene God mij beschikte, besteedde ik.* » Hier moet ik eene aanmerking maken, ten einde niemand dit gezegde en dit gedrag van Franke misbruike. Indien hij met zijn eigen geld alzoo gehandeld had, dat hij al, wat hij ontving, maar besteedde, en daarbij dan gehoopt had: God zal wel verder zorgen, dan was hij een slechte huishouder geweest, en wij zouden dat als een *verzoeken* van God ten hoogste moeten afkeuren. Hetgeen men heeft, op te maken, niets te besparen voor ouderdom of ziekten, en om ook van het weinige, dat

men heeft, aan den nooddruftigen te kunnen mededeelen, is den zegen Gods te verspillen; en hij, die dat doet, en alzoo zijn *eigen huisgezin niet verzorgt*, (1 Tim. V: 8.) *heeft zijn geloove verloochend en is erger dan een ongeloovige.* Men moet de *tering naar de nering zetten*, dat is een oud vaderlandsch spreekwoord; een christen moet op zijne zaken en huishouding goede acht hebben, luiheid zoo wel als verkwisting doet verscheurde kleederen dragen. Hetgene God aan *Franke* beschikte, ten behoeve van de armen, was niet zijn geld, maar der armen goed; dat besteedde hij zonder op te leggen, althans in dien tijd. Naderhand zocht hij wijselijk een fonds te verzamelen, toen zijne inrigtingen en hulpmiddelen beide zich verder hadden uitgebreid.

De behoeftige student, die als onderwijzer in de school voor eene te geringe bezolding moest arbeiden, werd ook beloond; eenige burgers van *Halle*, hoorende van het goede onderrigt in deze school, zonden ook hunne kinderen derwaarts, gaven voor ieder kind wekelijks eene gros schoolgeld, zoodat de onderwijzer nu elke week 16 grossen winnen kon. Het getal steeg den eersten zomer op *zestig*; en van nu af verbreidde het gerucht van *Franke's* ongemeene werkdadigheid en liefde zich meer en meer, zoodat velen opgewekt wierden om

hem in zijne pogingen te ondersteunen. In denzelfden zomer van het jaar 1695, bood hem iemand, ongevraagd, 500 rijksdaalders aan, om die naar goedvinden onder de armen uit te deelen, inzonderheid voor arme studenten. Hiervan gaf hij den behoeftigsten 4, 8 tot 12 grossen, welke door dezen onderstand op de akademie blijven konden. Omtrent den herfst van dat jaar, had hij geene ruimte meer in zijne woning voor de armenschool; hij huurde van den naasten nabuur een vertrek; doch ook dit werd welhaast te klein; zoodat hij met het begin des winters genoodzaakt was, nog eene kamer te huren. Nu scheidde hij de burger-kinderen van die der armen, en gaf aan elk eenen afzonderlijken onderwijzer.

De ervaring leerde den ijverigen *Franke*, dat niet zelden buiten de school weder verdorven werd, hetgene men in de school had gebouwd, en dat het niet genoeg was de kinderen te onderwijzen, indien zij niet onder een goed opzicht gehouden wierden. Och dat alle ouders bedachten, dat leeren en opvoeden twee onderscheidene, maar naauw met elkander verbondene zaken zijn! In de school en op de katechizatie worden de kinderen onderwezen, maar de opvoeding is en blijft het werk der ouders; wanneer deze nu door hunne nalatigheid, kwaad voorbeeld of verkeerd bestuur wederom afbreken, wat op

school en in de catechizatie geleerd is, dan hebben de onderwijzers niet alleen verdriet, maar kunnen, door de schuld der ouders, weinig met hunne lessen en vermaningen doen. Mogt *het goede woord aan ouders over de christelijke opvoeding der kinderen*, door het Zendeling-genootschap in het jaar 1824 uitgegeven, en het 33^e is der uitgegevene stukjes, door alle ouders, en in alle huizen gelezen, herlezen, en vooral beoefend worden!

Franke de noodzakelijkheid gevoelende, om deze kinderen meer om bestendig toezigt te hebben, sprak hierover met eenige zijner vrienden. Dit kwam iemand ter ooren die hem 500 daalders schonk, ter onderhouding van een wees, waartoe deze de renten, zijnde 25 daalders, bestemde. *Franke* zag nu om naar een weeskind; men noemt hem vier vader- en moeder-looze weezen, van welke welke hij een zoude uitkiezen. *Franke* ziet op tot God, en neemt ze alle vier, bestelt ze in de kost, en betaalt voor ieder wekelijks een halven daalder. » Het ging mij (zegt hij) zoo als het meest doorgaans gaat, wanneer men in het geloof gewaagd heeft eene gros te geven, dan maakt men geene zwaarigheid, eenen rijksdaalder te wagen. » Des anderen daags kwamen er wederom twee weezen zich aanmelden; den volgenden dag een, zoodat, binnen den tijd van acht dagen, er reeds negen waren, waarvan

hij er geen eenen afwees; hij bestelde ze bij
 burgerlieden. Tot opziener en voogd stelde
 hij eenen studerenden jongeling, met name
Neubauer, aan, die hun het noodige leve-
 ren en voor hunne opvoeding zorgen moest;
 en zoo had *Franke* reeds weezen, eer er een
 weeshuis was. Dit vergold hem ook God,
 boven alle verwachting. Nog in den winter
 des jaars 1695, werden hem 100, 300 en
 1000 rijksdaalders, behalve nog vele kleine
 giften, toegeschikt, die, te zamen genomen,
 eene goede som beliepen. Daardoor werd
 zijne armenschool niet alleen beter onder-
 houden, den behoeftigen studenten meerdere
 ondersteuning verleend, maar *Franke* kocht
 bovendien het naaste huis, waarin hij tot
 dien tijd toe een vertrek gehuurd had, en
 bouwde nog in de lente van 1696 twee ver-
 trekken aan hetzelfde. Dit huis voorzag hij
 van bedden en huisraad, en bragt de weezen,
 nu *twaalf* in getal, daarin, bestelde hun
 spijs en drank, en droeg zorg voor de rein-
 heid en goede orde. Er deden zich van tijd
 tot tijd meerdere op, zoo wel voor de ar-
 men- en burgerschool, als voor de weezen;
 men moest dus nog al meerdere ruimte zoe-
 ken. Een tweede huis, naast het vorige,
 werd aangekocht, en hetzelfde met het an-
 dere vereenigd. Het getal der weezen was
 in dat jaar reeds tot *twee en vijftig* gestegen.
 Omtrent de verzorging van arme Studen-

ten maakte *Franke* ook eenige verandering. Dewijl hij zag, dat sommigen het geld, hetwelk hij hun gaf, niet altijd voor de noodzakelijkste behoeften besteden, besloot hij, in plaats van geld, hun eene *vrije tafel* te bezorgen. Dit begon, mede in hetzelfde jaar 1696, met vier en twintig studenten, uit welke hij vervolgens onderwijzers en opzigtters voor zijne scholen nam, hetwelk naderhand voor honderden weldadig geworden is. Het volgende jaar werden er reeds twee en veertig studenten gespijzigd.

Wegens de onophoudelijke vermeerdering van weezen, zco wel als van behoeftige studenten, vatte hij het voornemen op, om een eigelijk gezegd weeshuis te bouwen. Hij zond den opzigter der weezen, *Neubauer*, naar *Holland*, dewijl in dien tijd in *Duitschland* geene weeshuizen bekend waren, om in ons vaderland de inrigting dier huizen te onderzoeken. Zoo was dan ook ons gezegend land, reeds voor meer dan honderd jaren, door deze weldadige gestichten onzer vrome vaders, het voorbeeld voor andere volken, wier voortdurend bestaan nog de troost en hope is van stervende ouders, die kunne hulpelooze kinderen onverzorgd moeten achter laten, uit welke gestichten zoo vele nuttige leden, in allerlei klassen en kringen der maatschappij, zijn voortgekomen. Onder u, die dit boekje leest, zullen er wel zijn, die

in zulke huizen hunne opvoeding ontvangen hebben, en zich het godsdienstig onderwijs, de christelijke vermaning en de eerste ernstige indrukken der waarheid aldaar ontvangen, nog wel zullen herinneren, en God danken voor hunne opneming en verblijf in deze gestichten, terwijl zij, die de goede leer en vermaning, hun daar gegeven, door eigene schuld verwaarloosden, en door een ondeugend gedrag de liefde en zorg van God en menschen, aan hen van der jeugd af aan betoond, onwaardig beantwoorden, eene vele grootere verantwoording hebben, dan zoo vele, als in het ouderlijke huis niet die opleiding ontvingen, welke in deze gestichten doorgaans, Gode zij dank! nog gevonden wordt.

In het jaar 1698 begon deze edele en onvermoeide man, wiens geloof en liefde alles overwon, het groote werk, waarmede velen in den beginne den spot dreven, hetwelk anderen lasterden, en de meesten voor onuitvoerlijk aanzagen, den bouw, namelijk, van het *nog heden* bestaande weeshuis, waarmede zoo vele andere belangrijke inrigtingen naderhand verbonden werden. Hij kocht voor 1950 daalders eene gewezen herberg, met boomgaard en tuin, om aldaar van den grond af een geheel nieuw gesticht te bouwen. Op eenen tijd, waar hij zelfs zoo veel niet in handen had, om een klein huisje,

veel minder een groot gebouw onder dak te brengen, en in een tijd, waarin het koren ongemeen duur was, neemt hij het vast en moedig besluit, om op den aangekochten grond, zonder uitstel, den bouw van het weeshuis te beginnen. De plaats wordt gemeten, de grond gegraven, en den 13^{en} Julij in den naam van God de eerste steen gelegd.

Misschien denkt menig een die dit leest: was dit niet vermete onbezonnenheid? Geen verzoeken van God? En inderdaad een waagstuk, dat, ja, wel door eene gezegende uitkomst niet verijdeld is, maar dat toch op eenen tijd, waarin hij het noodige geld niet bezat, roekeloos mag geheeten worden? Ja, dat zoude het, bij u en mij, en bij ieder zijn, die zonder die leiding, die ervaring, die omstandigheden, waarin *Franke* zoo vele opwekking en aanmoediging had, zonder dat ootmoedige en kinderlijke geloof, zich tot daden of ondernemingen boven zijn vermogen en buiten zijne roeping liet voeren. Jezus zelf waarschuwt ons tegen het onvoorzigtig gedrag van eenen toren te bouwen, zonder de kosten te overrekenen. Luc. XIV: vs. 28. Hetgene bij ons vermetel zoude zijn, was het niet bij *Franke*; want hij was ongemerkt van stap tot stap geleid, zonder dat hij immer te voren geweten heeft dat God hem tot zulke groote dingen

gebruiken zou. Maar nu hij zag, dat de Heer zijnen arbeid in geen ding beschaamd maakte, nu hij van het begin af zoo velerlei proeven had, dat God hem langs onderscheidene wegen altijd de noodige hulp beschikte, nu hij door de omstandigheden gedrongen werd om aan een weeshuis te denken, of alles door den tijd verloren te zien gaan, nu mogt hij dit geheele werk, dat kennelijk bleek niet uit hem, maar uit God te zijn, met een oog des geloofs op den Heer voortzetten, en de bijzondere, de boven alle menschelijke berekening bijkbare goddelijke hulpbeschikking, die hij daarbij op eene zeldzaam plaats hebbende wijze steeds ondervond, bevestigde hem in het geloof, dat de Heer niet zou varen laten, hetgene, niet *Franke*, maar God begonnen had.

Van het geld, dat *Franke* nog had, verschafte hij zich eene tamelijke, hoewel niet toereikende, menigte van timmerhout; maar tot de andere bouwstoffen, en arbeidsloozen moest hij alles van week tot week verwachten: en God bekroonde ook zoo heerlijk zijn gebed en geloof, dat, gedurende den ganschen opbouw, elke week den arbeideren geregeld het loon kon betaald worden; ook bejegende dien ganschen tijd den werklieden geen het minste ongeval.

Van alle oorden ontving *Franke* onder-

steuning. Er is naauwelijks eene eenige klasse van menschen, van den hoogsten tot den allerlaagsten stand te bedenken, waaruit niet de een of ander eenige groote of kleine gift tot dit werk toegebracht hebben. Uit alle streken van *Duitschland*, uit *Frankrijk*, *Engeland*, *Zweden*, en andere landen, kwamen geld, wisselbrieven, kleeding, huisraad, en dit werd wederom veroorzaakt door aanleidingen van verschillende aard, zoo als predikationen, opwekkingen en berigten, door *Franke* zelve in het licht gegeven, bij het doorreizen en bezigtigen van het weeshuis, door aanleiding van droomen, bij erfenissen, na het ontvangen van goddelijke weldaden, als redding uit gevaren, herstelling uit krankheid, gezegend gebruik van de geneesmiddelen uit het Hallische weeshuis, en bij vele andere gelegenheden, terwijl aan hetzelfde menig legaat geschonken, en het met vele vrijdommen en voorregten van den koning begunstigd werd.

De geheele opbouw van het weeshuis werd met God begonnen en voortgezet; zoo lang het bouwen duurde, werd elken dag de arbeid met het gebed aangevangen, en bij het einde van iedere week werd God openlijk gedankt voor den zegen, in de afgeloopene week geschonken. Eindelijk werd den 13ten Julij 1699 het gebouw onder dak gebracht, en in het volgende jaar, 1700, geheel af-

gebouwd, en het werd geopend met eene vrije tafel, voor tweehonderd personen, behalve de kinderen der armen- en burgerschool, welker getal meer dan driehonderd beliep, en die aldaar dagelijks noodig onderrigt ontvingen, terwijl er des winters in bijna vijftig vertrekken vuur gestookt werd.

Intusschen, hoezeer dit werk uit God was, en daarom zoo boven aller verwachting en menschelijke berekening heerlijk voltooid werd, was er echter eene zeldzame kracht des geloofs noodig, niet alleen om zoo iets te durven ondernemen, maar ook, om bij de tallooze bezwaren en veelvuldige beproevingen, niet te vertragen, maar met moed voort te gaan, om niet te bezwijken.

In de geschiedenis van de oprigting van dit weeshuis is zoo zichtbaar de wonderbare hand der Goddelijke Voorzienigheid te bespeuren, als nauwelijks in eene gebeurtenis der latere tijden in die mate ooit gezien is. De menigte van voorbeelden der Goddelijke voorzorg en redding, die *Franke* zelf voor de nakomelingschap bewaard heeft, is ongeloofelijk groot. Ik wil u slechts eenige derzelve verhalen, ter eere van Hem, uit wien, door wien, en tot wien alle dingen zijn; terwijl gij daaruit tevens den uitmuntenden man zult leeren kennen in zijn kinderlijk en vast vertrouwen, die de verzoeking verdragen kon, en stande blijven,

wiens moed door eene zeventvoudige beproeving gelouterd is, en die in het midden van eene ongeloovige wereld een groot geloof behouden heeft.

Vele zouderlinge omstandigheden hadden er plaats, die hem moesten aanmoedigen en versterken in het aangevangen werk. Onder andere ontdekte men bij het graven een kleinen penning, waarop een latijnsch opschrift gelezen werd, hetgeen in onze taal beteekent: *Jehovah, de Stichter, voleindigen opbouw.* Zoo vond men ook in den tuin van een boeren goed, hetgene was aangekocht, een steengrond, waaruit men de steenen voor niet bekwam, Ook gaf de Keurvorst van *Brandenburg* eenige duizende steenen tot het gebouw. Evenwel, hoezeer er nooit enig gebrek aan geld ondervonden werd, was er toch nimmer zoo veel, als men voor de voleinding noodig had; van week tot week, van stap tot stap werd zijn geloof en gebed beurtelings beproefd, en ook beurtelings aangemoedigd. » *Wat het zij,* » zegt *Franke*, » *niets in handen te hebben, en velen rondom zich te zien, die brood en klederen en andere noodwendigheden van u eischen, beoordeele een vader of eene moeder, die bij hunne weenende kinderen armoede en gebrek aanschouwen!* » De hulp kwam ook niet altijd op een oogenblik, als *Franke* die verwachtte; zij bleef wel nimmer achter, maar

hij moest leeren, wat het zegt: » *Mijne uur is nog niet gekomen!* » Dikwijls had hij geen penning meer, als hij aan twee tot drie honderd personen geld betalen moest. Menigmaal moest hij penningen en andere kleine munten, die hem gegeven waren, te hulp nemen; en eenmaal kon de huisbezorger geen twee grossen van hem bekomen, om eenige kaarsen te koopen, opdat de kinderen niet in het donker zouden zitten; hij moest wachten tot het donker was, eer de redding kwam. Die bezwaren duurden dikwijls zoo lang, dat, naar menschelijk aanzien, alle hope ten eenemaal moest worden opgegeven; dan, in zulke omstandigheden was *Franke* een held. In de grootste verlegenheid bleef hem het verledene een waarborg voor het toekomende, terwijl het gevoel van de zuiverheid en belangeloosheid zijner zaak hem vrijmoedigheid gaf, om zich tot God te wenden. Het gebed was zijne dagelijksche spijs, en het geloof zijne overwinning. Hij kreeg wel hulp aan eenige getrouwe medearbeiders, maar *hij* stond toch aan het hoofd van het gansche werk; op *hem* beruste alles; met *hem* stond alles, en met *hem* ware ook alles te gronde gegaan; aller oogen zagen op *hem*, en *zijn* oog zag alleen op *God*.

Wilt gij eenige proeven van de zorge Gods aan de eene, en van zijne geloofskracht aan de andere zijde? Ziet hier eenige derzelve.

Eens kwam de huisbezorger met de rekening, en vroeg hem om geld voor de wekelijksche uitgave. *Franke* zag geen middel om liet te bezorgen, hij wilde derhalve naar zijne kamer gaan, om tot het gebed zijne toevlugt te nemen, doch bezig zijnde met iets aan een ander op te geven, dat dezen schrijven zou, moest hij dit eerst afdoen, eer hij konde henen gaan. Zijn werk was gereed, hij wilde zich naar zijne kamer begeven, toen hij een brief ontving van zeker koopman, die hem melde, last te hebben, om hem 1000 Rijksdaalders, ten behoeve van het weeshuis, toe te reiken. Toen kwam hem te binnen: » *Eer zij roepen, zal ik antwoorden, terwijl zij nog spreken, zal ik hooren.* » (1) Hij ging hierop naar zijne kamer, niet om te bidden, maar om te danken.

Op eenen anderen tijd was *Franke* in de uiterste verlegenheid. Hij was bij schoon weder uitgegaan om te wandelen, en onder weg den helderen hemel aanschouwende, werd hij zoo zeer in het geloof gesterkt, dat hij bij zichzelf uitriep: » *O! hoe heerlijk is het, wanneer men niets heeft, en zich ook nergens op verlaten kan, dan echter den levenden God te kennen, die hemel en aarde geschapen heeft!* » Hierop werd hij gansch vrolijk en welgemoed, ofschoon hij wel wist dat hij dien dag nog eene groote som zou

(1) Jes. LXV: 24.

noodig hebben. Hij ging naar huis. De opziener kwam, welke dien dag de arbeiders betalen moest, en vroeg: is er wat gekomen? *neen!* antwoorde *Franke*, *maar ik heb geloof op God*. Naauwelijks had hij uitgesproken, of er komt een student, welke hem 30 rijksdaalders bragt van iemand, dien hij niet noemen wilde. *Franke* kwam binnen, vroeg den opziener hoe veel hij tot betaling der arbeiders noodig had? 30 rijksdaalders, is het antwoord. » *Daar zijn zij, hebt gij er nog meer van noode?* » — *neen!*

Op eenen vrijdag, wanneer de huisbezorger geld halen wilde, kon hij hem niet meer dan 1 rijksdaalder geven, dewijl er die gansche week niets ingekomen was. Des zaturdags kwam hij weder. Ik heb u, zeide *Franke*, gisteren de laatsten rijksdaalder gegeven, nu heb ik niets meer." » Hoe moet ik het dan maken? vroeg de huisbezorger, » de houthakkers zijn er, en de vrouwen, die de kinderen gereinigd hebben, het zijn arme menschen; ik moet hun iets geven, als ik slechts 1 rijksdaalder had." » Zoo veel heb ik niet, antwoordde *Franke*, » doch God weet, dat er een weesbuis is, en wij er niets toe hebben." De huisbezorger ging hierop weder naar den bouw, en vond daar een ganschen wagen vol koren, en een uur daarna werden er nog 5 rijksdaalders gebragt. Op een anderen tijd mangelde het weder

overal. *Franke* bad het *Onze Vader*, en werd in de vierde bede, bij het woord *heden*, zonderling bepaald, met geloovig vertrouwen op Gods voorzorg, dewijl hij *heden* veel behoefde. Terwijl hij nog in het gebed was, bragt hem iemand 100 rijksdaalders.

Een zijner medehelpers, wien de uitgaaf van het geld was toevertrouwd, zeide op zekere avond: » ons geld is op." » daar ben ik blijde om, antwoorde *Franke*, dit is een teeken, dat God ons wederom iets geven zal; van jongs af was ik gewoon een paar nieuwe schoenen te krijgen, als de oude versleten waren." Des anderen daags morgens werden er 200 rijksdaalders ingebracht.

Zijn huisbezorger stelde hem eens voor, op een tijd, dat er genoegzaam niets bij kas was, dat men, om niet met schade huis te houden, vee moest koopen, om te slagten, en 20 of 30 schepel koren laten malen, behalve hetgene hem van hout, wol en andere dingen te koopen noodig scheen. Deze omstandigheid had hij slechts aan zeker bekend persoon behoeven te melden, om eene toereikende som ter leen te bekomen. Dan; *Franke* had reeds zoo vele bewijzen van Gods hulp ondervonden, dat hij ditmaal te teeder van gemoed was, om zich tot dien persoon te wenden. Hij wilde liever op de tusschenkomst der Voorzienigheid wachten, opdat God verheerlijkt wierd. Hierop gaf

God hem, zoo als hij schrijft, vele vrijmoedigheid in het gebed, en vertrouwen op verhooring, als die zelfs *het geroep der jonge raven hoort*. Na het gebed wilde hij zich aan tafel zetten, toen iemand aan de deur klopte; hij opende zelf, en zag een mensch, die hem een brief, en een rol van 50 rijksdaalders bragt.

Op een anderen tijd had hij zoo groot eene som noodig, dat hij dit gebrek met geen 100 rijksdaalders kon aanvullen, terwijl hij geen kans zag om 10 rijksdaalders te verschaffen. De huishouder kwam, en vroeg geld. *Franke* bescheidde hem na den middag, en bad ondertusschen. Na het middagmaal was er nog niets; hij bepaalde hem dan, om des avonds laat weder te komen. Middelerwijl bezocht hem een godvruchtig vriend, met wien hij wederom bad; in dit gebed kwamen hem de aanmerkelijkste voorbeelden van redding en hulp, in de Heilige Schrift vervat, als in één punt voor de aandacht, zoodat hij, in plaats van opzettelijk te bidden, om redding uit den tegenwoordigen nood, zich enkel bewogen vond, om God te prijzen en te verheerlijken voor alle de weldaden en wonderen, die hij den menschen kinderen bewezen had. Deze vriend ging vervolgens heen; *Franke* geleidde hem tot aan de deur, daar zag hij eerst, aan de eene zijde, den huisbezorger, die het begeerde geld

kwam halen , en aan den anderen kant stond een persoon , welke hem een verzegeld zakje met 150 rijksdaalders overhandigde.

Tot twee onderscheidene keeren had *Franke* drie maanden lang afwezend moeten zijn. Gedurende dezen tijd ging echter het werk steeds voort, en de toevloed van zegen was niet minder, dan bij zijne tegenwoordigheid. » *Hierover verheugde ik mij,* » was zijne taal, » *en zoo veel te meer, omdat het mij tot een bewijs verstrekt, dat God mijne tegenwoordigheid niet behoeft, en dat het niet mijn, maar zijn werk is.* »

Nog eene proeve wil ik hier bijvoegen. Wanneer in het midden van het bouwen gedurende een vrij langen tijd niets meer inkwam, en het scheen, als of God zijnen zegen aan het werk onttrok, terwijl nogtans in dien tijd de meeste uitgaven moesten geschieden, begon de meesten zijner medehelpers den moed te ontzinken; zij deelden elkander op eenen avond hunne bekommeringen mede. *Franke* was daar niet tegenwoordig; zij gingen zamen naar hem toe, en gaven hun bezwaar hem te kennen. Tot antwoord toonde hij hun een wisselbrief van 5000 rijksdaalders, dien hij gedurende hun gesprek ontvangen had. Dit was ook de grootste som, dien hij ooit op eenmaal bekwam. Nog een ander merkwaardig voorval, hetgeen in de gevolgen zoo weldadig was, ge-

beurde er mede in het jaar 1700. Een zeker persoon, genaamd *Visscher*, deelde aan *Franke* eenige recepten of voorschriften van geneesmiddelen mede, terwijl hij van eenen anderen, dien hij aan zijn ziekbed bezocht, verscheidene scheikundige handschriften bewam, welke hij liet uitwerken, en na onderscheidene proeven genomen te hebben, van ongemeen veel nut bevond. Dit legde den grondslag tot een Apotheek en verzending van medicijnen, welke, bekend onder den naam van *Hallische geneesmiddelen*, vervolgens door geheel *Europa* verzonden werden, en een der voornaamste bronnen geworden zijn voor de instandhouding en het onderhoud van zijn weeshuis.

Het zoude dit boekje te veel doen uitdijen, indien ik u de vele inrigtingen, welke met dit weeshuis verbonden waren, en waarvan *Franke* niet alleen den grondslag legde, maar waartoe hij ook door onopgezochte aanleidingen van tijd tot tijd ongemerkt gebragt werd, wilde verhalen. Schier voorbeeldeloos is hetgeen de werkdadigheid van dezen man heeft tot stand gebragt. Onder anderen, om maar iets te noemen; De Vrijheer van *Canstein*, een boezemvriend van *Franke*, wenschte den Bijbel aan arme menschen voor een' zeer geringen prijs te bezorgen, spreekt daarover met *Franke*; men maakt het plan bekend, ontvangt aanzien-

lijke bijdragen, koopt vervolgens zoo vele letters, als men voor den ganschen Bijbel noodig heeft, zoodat elke vorm, zonder verplaatsing der letters, kon staande blijven; men begint den druk in het weeshuis, waar voor deze inrigting eene bijzondere plaats en drukkerij, onder den naam van Bijbel-inrigting te vinden is; en er zijn van 1712 tot 1795 aldaar 1,700,000 Bijbels, benevens 900,000 Nieuwe Testamenten gedrukt en afgeleverd.

Wij zouden nog meer kunnen noemen; maar genoeg is het, dat dit weeshuis, en de vele daar mede verbondene inrigtingen zich ook na den dood van den uitmuntenden *Franke*, tot op dezen dag, hebben staande gehouden. Onuitsprekelijk is het nut, dat daardoor bij duizende is gesticht. Om eenig denkbeeld te vormen van het ongemeen weldadige en groote van dit werk, zal het genoeg zijn op te merken, dat bij de plegtige viering van het eerste eeuwfeest, in het jaar 1798, toen het weeshuis 100 jaren bestaan had, bekend geworden is, dat er in die 100 jaren 4345 weezen in deze stichting zijn opgenomen, dat in de opvoedings-school van welgegoede jongelingen, (dewelke ook al door *Franke*, na eene bijzondere aanleiding hiertoe ontvangen, begonnen was) 2338 jongelingen, waarvan het grootste deel buitenlanders waren, hunne opkweeking ont-

vangen hebben, zonder nog te spreken van de burger-en de armen-school, waarin eenige duizenden onderwezen zijn, en het groot aantal van studerenden, die door het genot der vrije tafel, voor kerk en school behouden zijn.

Wij verbazen ons over den man, die in den korten omtrek van weinige jaren, met het edelste oogmerk, zonder met iemand, dan met God en zijn hart raad te piegen, zulke groote dingen heeft kunnen uitvoeren, en een werk tot stand heeft gebragt, hetgeen vóór de uitvoering, zoo het een menschelijk beraamd ontwerp geweest ware, als eeuwig onuitvoerbaar, en als de vermetelste onderneming zoo beschouwd zijn; het is nogtaus begonnen en voltooid, omdat het in den beginne eigenlijk niet *zijn*, maar *Gods* ontwerp was, die hem, zonder dat hij het wist, van stap tot stap voortleidde, bekrachtigde, en met die ongemeene gaven en krachten des Geestes vervulde, en met Zijnen bijzonderen zegen zoo heerlijk bekroonde.

Tot aan het jaar 1727, het 65ste van zijn leven, was hij onvermoeid bezig in het bevestigen en verbeteren van alle deze inrigtingen. Dan, den 24^{en} Mei van dat jaar, nadat hij reeds lang in eenen wankelenden staat van gezondheid verkeerd had, was hij voor het laatst in den tuin van het weeshuis, in gezelschap van eenige vrienden. Hier

stortte hij zijn hart nog eens in een uitvoering en aandoenlijk gebed voor God uit, als hebbende een voorgevoel, dat hij er niet wederkomen zou, gelijk ook gebeurde. Den volgenden dag kwamen al zijne smarten met dubbele kracht haren aanval vernieuwen, en gelijk zijn leven allèn, die hem omgaven, geleerd had, hoe men behoorde te leven, zoo leerde nu ook zijn geduld en vertrouwen, hoe men lijden en sterven moest. Eindelijk ontsliep hij den 8^{en} Junij, oud 64 jaren en 2 maanden. Het gerucht van zijn afsterven werd schier nergens zonder deelneming vernomen. Toen het in *Halle* bekend werd, drong de gansche burgerij bijeen, om het lijk van den ontslapenen te zien, en volgde zijne lijkbaar den 27^{en} Junij in zulk eene talrijkheid, en met zoo vele algemeene deelneming, dat men nog 50 jaren naderhand de oudste burgers van *Halle* met aandoening van deze plegtigheid hoorden spreken.

En wat denkt gij nu, lieve lezer! bij het einde van deze geschiedenis? Dit zal al onderscheiden zijn bij den een of den anderen. Mij dunkt: ieder, die dit gelezen heeft, staat zeker verbaasd over eenen man, die zooveel goeds en groots in zijn leven heeft kunnen stichten, en is getroffen door de onderscheidene bijzondere blijken van den zegen, waarmede de Heer hem begunstigde, en zij-

nen weg voorspoedig maakte. Doch indien het nu niets anders bij u uitwerkte, dan bloote verwondering over hetgene *Franke* deed, of laat mij liever zeggen: God door hem deed, en gij daarbij verder niet nadacht, zoudt gij hieruit weinig nut trekken, en het oogmerk, waartoe ik u dit alles verhaalde, niet bereikt zijn. Ik had met dit verhaal de bedoeling, om in deze geschiedenis, als in een sprekend voorbeeld te doen zien, wat men door *de kracht des geloofs, der liefde en des gebeds* vermag, en hoe God dit met zijne goedkeuring en zegen bekroont. Ik wilde u den verbazenden afstand, zoo niet geheele ongelijkvormigheid aan dezen voortreffelijken man doen gevoelen, en alzoo den waardigen *Franke*, nadat hij gestorven is, tot uwe en mijne beschaming, opwekking en aanmoediging doen spreken.

Hoe groot was hij, en hoe klein zijn wij! Welk een ijver, welk een moed en kracht bij hem! En als wij dan op onze traagheid in het goede, op onze vreesachtigheid en kleinmoedigheid, op onze lusteloosheid, slapheid, achterlijkheid in de beoefening van hetgene wij in onzen kring konden en behoorden te doen, het oog slaan; o hoe moeten wij, voor ons zelve, voor elkander, en voor God ons schamen? Ik althans kan niet ontveinzen, dat, toen ik de eerste maal deze geschiedenis las, ik mij over den afstand en

de groote ongelijkvormigheid, die ik in mij zelve toen zoo zeer gevoelde, mij bedroeven en schamen moest, en zoo dikwijls ik die geschiedenis herlas, en nu alweder onder het schrijven van dit stukje, werd op nieuws datzelfde gevoel verlevendigd, maar ook tevens de wensch opgewekt: Och! mogt ik meer van zijnen geest, van dien ijver, van dat geloof en die liefde hebben!

Ik vertrouw, dat het met menigeen, die dit boekje in handen krijgt en leest, even zoo gaan zal; want voor hen, die het alleen lezen om hunne nieuwsgierigheid te voldoen, het dan wegleggen en vergeten, die geen gevoel hebben over hunne ongelijkvormigheid, en geene begeerte in zich ontwaren, om iets meer van hem te hebben, is deze geschiedenis niet geschreven; voor zulken wil ik ook geen woord meer gebruiken; want hoe zouden mijne woorden hen kunnen wekken, als zulk een voorbeeld hen niet trekt? Maar met u, lieve lezer! die u beschaamd en tevens bekoord, die u vernederd maar tevens opgewekt gevoelt; wil ik mij nog eenige oogenblikken bezig houden.

Ik moet echter een paar *bedenkingen*, die bij u welligt opkwamen, en waardoor de goede vrucht van dit voorbeeld zou kunnen verloren gaan, vooraf wegnemen.

Gij zult denken: » dit is zulk eene gansch ongewone geschiedenis, dat wij daarvan in

onzen kleinen kring en gewone omstandigheden, weinig gebruik kunnen maken. Die man was een bijzonder werktuig der Voorzienigheid tot zulke groote en gewigtige einden, voor welke niemand van ons gelegenheid of roeping heeft. Hij had ervaringen van bijzondere hulp en uitredding, welke hij tot dat werk noodig had, op welke wij niet rekenen mogen." Doch het is niet het zonderlinge en ongewone in zijne geschiedenis, hetwelk voor ons is; maar het is de geest der liefde die hem bezielde, de kracht des geloofs welke hij openbaarde, het kinderlijke van zijn gebed, de naauwgezette getrouwheid aan pligt en roeping in zijnen kring en in zijn werk, dat is het, waarin wij in onzen kring, hoe klein dan ook, en in ons werk, van welk eenen aard het ook zijn moge, hem meer behoorden gelijk te wezen, en hem door de genade Gods moesten zoeken na te sterven. "Er is niet bevolen," (zoo schrijft Franke zelf in eene aanmerking over de geloofshelden, die Hebreëen XI voorkomen.) "dat ieder geloovige datzelfde werk moet verrigten, hetwelk Noach, Abraham, Mozes en anderen gedaan hebben; maar dat elk het geloof dezer Godsmannen moet navolgen, zoodanig geloof krachtig bewijzen, en met der daad uitoefenen in dat beroep en in dien stand, in welchen God hem geplaatst heeft, en in de omstandigheden, welke hem dagelijks voortko-

men; en dan mag hij zich ook verzekerd houden, dat hij in zijn geloof de heerlijkheid des Heeren zien en ervaren zal, even als zij in hunne gevallen ondervonden hebben."

Mogelijk dacht gij: »Dit voorbeeld is veel te groot, dan dat ik mij bij zulk eenen man zou durven vergelijken, of het zou wagen durven, om dat slechts van verre te willen navolgen!» Dan, wij hebben juist noodig, zulke uitstekende voorbeelden ons voor te stellen, omdat wij anders door het dagelijks aanschouwen van onze even zwakke, kleinmoedige en trage medemenschen en medechristenen, te weinig ons gebrek, onze achterlijkheid ontdekken. Aan de Hebreërs, die zoo zeer verachterd en vertraagd waren, dat de Heilige Schrijver in vreeze was voor hunne volharding bij het christelijk geloof, stelt hij niet de kleinen en zwakken in het geloof, maar de allernitmundendste voorbeelden van alle eeuwen voor, die koninkrijken overwonnen, de kracht des vuurs uitgebluscht hadden, zelfs eenen *Abraham*, die zijnen Zoon wilde offeren; en, of dit nog niet genoeg ware, wijst hij hen nog daarenboven op den oversten leidsman en voleinder des geloofs, den Heer Jezus Christus zelve.

De bedenkingen dus, uit het ongewone zijner omstandigheden, en het groote van zijn voorbeeld ontleend, mogen ons niet ontslaan, om wel degelijk op hetgene hij

was en deed, ter onzer beschaming, leering en navolging acht te geven.

Als wij hetgene ik u van *Franke* verhaalde, nadenken, dan vinden wij bijzonder *drie* dingen bij hem uitstekend, waardoor hij zulke groote dingen kon uitrigten; eene onge-meene kracht van geloof, een hart vol liefde, en eene dagelijksche gemeenzaamheid met het gebed. Het zijn deze *drie* stukken, welke bij ieder christen niet alleen wat het wezen der zaak betreft, behooren plaats te hebben, waarin hij dagelijks zich oefenen moet, maar zonder welke hij niet leven noch vorderen kan in de genade. Ja, het is juist aan het gebrek van het geloof toe te schrijven, dat de tegenwoordige christenen veelal zoo zwak en zoo kleinmoedig zijn, aan gebrek in de liefde, dat zij zoo weinig nut en zegen rondom zich verspreiden, en de nalatigheid in het gebed is de oorzaak, dat men zoo weinig ontvangt, en het geestelijke leven kwijnt.

Het was veelal de taal van *Franke*: »Indien gij gelooft, zult gij de heerlijkheid Gods zien.» En inderdaad, wij zouden ook in onzen kring meer ervaring van de vervulling van Gods beloften hebben, indien wij meer in het geloof op zijne magt, liefde en trouw zagen, aan zijn woord vasthielden, en daar-naar onze gangen rigtten. Wanneer hij slechts overtuigd was, dat hij in zijne roeping

den wil van God deed, dan ging hij met een oog op God aan het werk, arbeidde in het geloof voort, en al werd het dan donker, al hoopten zich de zwarigheden als bergen op elkander, al scheen de hulp en redding achter te blijven, hij bleef maar op God zien, en vertrouwde op den naam des Heeren, wetende, dat Hij, die roept, getrouw is, en dat God nooit beschaamd maakt degenen, die Hem verwachten, en Hem in zijnen weg ootmoedig en kinderlijk volgen. Tot de oefening van zulk een geloof, hebben wij dagelijks gelegenheid; nu eens in het stil en nederig wachten op het heil des Heeren, dan weder in het onderworpen en goedsmoeds zijn onder het lijden, dat de Heer ons toeschikt: en dan wederom in het bij de hand vatten van het werk, waartoe Hij ons in onzen kring roept, om daarin, niettegenstaande alle moeilijkheden, getrouwelijk te volharden, tot dat het volbragt is.

Franke besteedde zijnen tijd in een nuttig werkzaam leven. Hij leefde niet slechts voorzichzelve, maar dewijl de liefde tot allen, zoo wel als de liefde tot de broederen hem geheel vervulde, tot heil zijner medemenschen; in hem was hetzelfde gevoelen, hetgene ook in Jezus Christus was, die zich geheel opofferde, om menschelijke ellende te verzachten, hulpbehoevende te ondersteunen, verdwaalden teregt te brengen, en

die dat niet moede werd, maar het gansche land doorging, goed doende. En zoo immers moeten wij ook in de liefde wandelen, gelijk Christus gewandeld heeft? Gij weet, hoe sterk hierover Jezus en Zijne Apostelen spraken, als over eene zaak, zonder welke onze godsdienst ijdel, en ons geloof dood is. De godzaligheid bestaat niet in een stil afgetrokken en werkeloos leven, in hetwelk wij ons voornamelijk moeten bezig houden met godsdienstige overdenkingen, stichtelijke gesprekken en bijeenkomsten; dat is op zijn tijd goed, nuttig en aan te prijzen; maar het is niet de hoofdzaak. Wij moeten hier op aarde een werkzaam leven leiden, en nuttig zoeken te zijn voor anderen. De een heeft hiertoe nu meer gelegenheid dan de ander: sommige menschen hebben genoeg te doen om voor zichzelve en hun huisgezin het sober kostje te winnen; menige huismoeder heeft hare handen vol, om haar talrijk kroost te verzorgen, op te kweeken, en alles in haar huis in behoorlijke orde te houden: en wanneer deze hierin getrouw zijn, kunnen zij in dien huisselijken kring zoo veel, en soms vrij wat meer nut stichten, dan honderd anderen te zamen nauwelijks doen kunnen. Maar de kring mag grooter of kleiner zijn, ieder vindt toch wel iets te doen ten nutte van anderen; hier kan men hulp, daar raad of troost geven,

ginds wederom iets anders bewijzen. Die de weduwe of wees niet verzorgen kan, deele zijn stuk brood met den hungerigen, en geve een beker water aan den dorstigen: en zoo het uit liefde tot Hem, die ons zoo uitnemend heeft lief gehad, geschonken wordt, het zal niet vergeten worden hier boven bij God. O! wij kunnen op zoo menigerlei wijze werken der liefde oefenen, woorden van liefde spreken; voor een hart, waarin de liefde woont, ontbreekt het nimmer aan gelegenheid; ieder doe wat hij kan, en meene toch nooit genoeg gedaan te hebben.

Franke was gemeenzaam met het gebed. Gelijk een kind, wanneer het iets noodig heeft, en verlangt, gedurig naar den vader gaat, hetgene hem deert aan den vader klaagt, in verlegenheid en gevaar tot Hem de toevlugt neemt, zoo handelde *Franke* met God. Voor Hem stortte hij zijn hart uit, bij Hem zocht hij raad en hulp, aan Hem beval hij alles aan; hij begon met het gebed, werkte, geloofde, hoopte al biddende. Ziet, dat is het, waarop het vooral aankomt; dat gedurig opzien tot den Heer, die vertrouwelijke en gemeenzame omgang met den Onzienelijken, Alomtegenwoordigen en Allesmagtigen, in den naam van Christus dagelijks te onderhouden, dit sterkt het hart, dit verligt het werk. Wij behoeven daartoe juist geen vasten tijd of plaats; als het regt met

ons is, dan binden wij ons aan geen uur of kamer, maar dan klimmen het stil gebed en de verborgen verzuchtingen naar den vader en vriend in de hemelen op, zelfs onder ons werk, en waar wij zijn, bij elke behoefte. Het is dan met ons, gelijk David zegt: »*Mijne oogen zijn geduriglijk op den Heer.*» (1) Dat is het ootmoedig wandelen voor Gods aangezicht, en het wandelen met God, gelijk een kind met zijnen vader en een vriend met zijnen vriend.

Hoe gelukkig zoudt gij, lieve lezers! en ik zijn, wanneer wij in deze dingen meer aan het bestaan en den wandel van *Franke* gelijk wierden! Wij zonden veel meer doen, veel gemoediger, sterker, en meer den Heere tot eer zijn. Ja, wij zouden ook veel meer ervaring van Gods nabijheid, hulp en zegen hebben; wij zouden, ook in onzen kring de heerlijkheid Gods zien, want zijne beloften, aan het gebed en het geloof verbonden, en zijn zegen, aan den arbeid der liefde toegezegd, zijn aan ieder die bidt, die gelooft en die in de liefde wandelt, gegeven, en worden altijd bevestigd.

Maar hoe komen wij nu daartoe? Ik hope, dat gij deze vraag met een regt begeerig hart doen moogt; en dan wil ik u en mij zelve den weg hiertoe nog kortelijk aanwijzen.

(1) Psalm XXV: 15.

Wanneer men een huis wil bouwen, moet er eerst een goed fundament gelegd zijn, anders stort het in. Wanneer men van een boom goede vruchten verlangt, dan moet hij in een goeden grond geplant zijn, en de boom zelve van eenen goeden aard zijn; want men plukt geene vijgen van doornen, geene druiven van distelen; en dus voor alle dingen moet het van binnen bij u wel zijn; het hart vernieuwd, en wederom tot God in Christus terug gebracht zijn, door het geloof in Jezus Christus, en de kracht des Heiligen Geestes. Gij moet waarlijk vrome en godvruchtige menschen worden, want zonder dat kunt gij geen van deze dingen ooit regt beoefenen. Gij moogt eene gedaante van godzaligheid vertoonen, maar de kracht zal ontbreken, omdat de grond uwes gemoeds niet gereinigd is door het geloof aan de genade, en de liefde Gods in uwe harten niet is uitgestort door den Heiligen Geest.

Maar al is het, dat dit aanvankelijk bij u plaats heeft, en gij opregtelijk aan de dienst van God en den Zaligmaker verbonden zijt, dan kunt gij nog zwak zijn in uw vertrouwen op God, gebrekkig in de beoefening der liefde, en nalatig in het gedurig gebed tot God. Wilt gij dit gebrek te boven komen, dan is het vooral noodig, dat gij het in uzelfen veroordeelt, het niet voorspreekt, maar

n deswege verootmoedigt, en ernstig bidt, dat de Heer u het geloof vermeerdere, het bidden leeren, en in de liefde doe wasen, dat Hij u het gebrek helpe overwinnen, en door Zijne kracht in u werke wat voor Hem welbehagelijk is. Wij moeten toch eerst in de diepte, zullen wij tot de hoogte komen, want die zichzelf vernedert, zal verhoogd worden.

Dan ook van uwe zijde is het noodig, dat gij in afhanging van Hem, die het *willen* en *werken* schenkt, maar ook in het geloof, dat Hij het in u volbrengen wil, en gij door Zijne kracht alle dingen vermoogt, u be-naarstigt, door te strijden tegen uw onge-loof, achterdocht en wantrouwen, tegen alle die bedenkingen, welke ons van het werk der liefde terughouden, tegen de vadzigheid en traagheid van geest, welke in het gebed belemmert. Ieder onderzoeke bij zich zelven, wat hem het meest in den weg staat, bij den eenen zal het de menschenvrees, bij den anderen bekrompene of harde gedachten van God zijn; bij dezen is het eene te groote gehechtheid aan rust en genoeg, of aan zijn goed, bij genen wederom een ander hoofdgebrek. O! geeft u toch daarin niet toe, zoekt het te onderdrukken, dat zal u wel moeite en strijd kosten, en zult gij meermalen, gelijk Paulus, moeten zeggen: *Als ik het goede doen wil, ligt het kwade bij*

mij, (1) en met hem moeten uitroepen: *Ach! ik ellendig mensch!* dat mag u wel bedroeven, maar toch niet moedeloos maken. Zoekt gij maar meer *krachtig te worden in den Heere*, en de *sterkte Zijner magt*, door het versterken van uw geloof aan de groote en onwankelbare beloften Gods, door staat te maken op Zijn woord, en uwe harten op te wekken door de uitnemende en wonderbare liefde, waarmede de Heer u gekocht en verlost heeft. Herinnert u maar alle die voorgangers en voorbeelden in het geloof, die ons in den Bijbel zijn nagelaten, en ook dat van den grooten *Franke*; laat u door hen opwekken en aanmoedigen, om, al is het dan op eenen verren afstand, in uwen kring, in uwen stand, en in dat werk, hetgeen de Heer u geeft om te doen, of in die beproeving, waarin Hij u brengt, hun geloof, liefde en gebed na te volgen. De knecht van *Abraham* ondervond even zoo wel de bekrooning van zijn geloof, en de verhooring van zijn gebed, in de getrouwe vervulling van hetgene hij moest verrigten, als zijn Heer het in zijne roeping en zware beproevingen ondervonden had. De hoofdzaak is, (en dat moet gij toch nooit vergeten) dat wij in den weg van onzen pligt en roeping blijven; want anders verliezen wij de vrijmoedigheid des geloofs en des gebeds, om-

(1) Rom. VII; 21.

dat ons hart ons veroordeelt. Maar zijn wij hiervan op goede gronden in gemoede overtuigd, dan, wat ons ook in dien weg voorkomt of overkomt, dan mogen wij alles, wat ons noodig is, vragen; ja, indien wij den regten weg bewandelen, verwachten, en de uitkomst in vertrouwen den Heere aanbevelen.

Leest, herleest en overdenkt deze dingen, gij vooral, die den Heer Jezus Christus lief hebt, en uw licht wilt laten schijnen voor de menschen. O! dat men meer aan u die kracht en moed des geloofs, dat vuur der liefde mogt aanschouwen, en de Vader, die in het verborgen ziet, uw stil en aanhoudend gebed met welgevallen mogt gadeslaan! Daartoe zegene Hij dit klein geschrift, en vervulle de bede, die ik voor mijzelf voor Hem uitstort, aan mij, en aan allen die den naam van Christus aanroepen aan alle plaatsen.

Laat van zijn geest op mij toch een gedeelte komen.

'k Begeer geen dubbel deel, de helst alleen voor mij,
Dat ik, tot mijnen strijd, mij daag'lijks moedig gorde,
En, in miju kleinen kring, een kleine *Franke* zij.

Bij M. WIJT & ZONEN, Drukkers van het Nederlandsche
Zendinggenootschap, worden ook uitgegeven
de navolgende Kleine Stukjes.

1. Evangelische herinneringen aan Kranken.	à 15	Ct.
2. Over het nuttig Kerkgaan.	- 10	»
3. Over het doen van Belijdenis.	- 10	»
4. Een woord voor menschen, die niet ter kerk kunnen gaan.	- 10	»
5. Het Christendom beschaamd door Heidenen.	- 10	»
6. Evangelische herinneringen aan Bedroefden.	- 22½	»
7. Evangelische herinneringen aan Vaders en Moeders.	- 20	»
8. Een woord aan Vaders en Moeders over den Doop.	- 05	»
9. Over het allerbeste Boek.	- 10	»
10. Onderwijs over het Bijbellezen.	- 25	»
11. Levensgeschiedenis van den grootsten Man.	- 25	»
12. Iets over het Avondmaal.	- 15	»
13. Opwekking tot de huisselijke Godsdienst.	- 15	»
14. Zamenpraak tusschen drie Vrienden over de Wedergeb.	- 07½	»
15. Het leven van William Kellij.	- 15	»
16. Drie zamenpraken tusschen een' Leeraar en een' Huism.	- 13	»
17. Het dorp Eerenhoef, tot vorigen welvaart hersteld.	- 25	»
18. Het nadeel van het bij de straat loopen der kinderen	- 20	»
19. Waarschuwing tegen de Ontucht.	- 30	»
20. Iets voor herstelden uit krankheid.	- 20	»
21. Iets voor Gevangenen.	- 45	»
22. Geschenk der Christelijke liefde voor kinderen	- 32½	»
23. Geschenk voor Lidmaten der Christelijke kerk.	- 25	»
24. Heb ik wel genoeg voor de Eeuwigheid?	- 20	»
25. Tweede Geschenk der Christelijke liefde voor kinderen	- 25	»
26. Voor Dienstboden.	- 25	»
27. Over de Feesten.	- 15	»
28. Iets voor Armen.	- 10	»
29. Jezus, de geneesmeester van zieken.	- 12½	»
30. Evangelische Herinneringen aan oude Lieden.	- 22½	»
31. Verzameling van leers. brieven en opwekkende verhalen	- 20	»
32. Opwekking tot weltevredenheid.	- 20	»
33. Een goed woord aan Christen-ouders over de opvoeding	- 20	»
34. Franke, de kracht des Geloofs.	- 15	»
35. Schets van het leven van Afrikaner.	- 10	»
36. Waarschuwing tegen het Kwaadspreken.	- 10	»
37. Iets over de Zelfkennis.	- 20	»
38. Een woord van onderrigt en troost in Sterfhuisen.	- 25	»
39. Men doet niet, wat men kan.	- 17½	»
40. Vriendelijke raad aan zwaarmoedigen.	- 25	»
41. Waarom word ik niet beter?	- 25	»
42. Wie zijn, hier op aarde, de gelukkigste menschen?	- 20	»
43. Gedenk te Sterven.	- 25	»
44. Het Voorbidden, een pligt der Christelijke liefde.	- 17½	»
45. Opwekking tot getrouwe deelneming in het Maandelijksche Gebod.	- 27½	»
46. Troostwoord voor Christenen, in alle wederwaardigheden.	- 17½	»